

UCHWAŁA

Dnia 4 lipca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

Protokolant Ewa Wolna

w sprawie z wniosku L. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 lipca 2013 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 lutego 2013 r.:

"czy ubezpieczonemu, ur. przed 31.12.1948 r., mającemu ustalone-po 31.12.2008 r.-prawo do emerytury na podstawie art. 29 ustawy z dn. 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. 2009, nr 153, poz. 1227), której wypłata była zawieszona z uwagi na dalsze zatrudnienie i wysokość osiąganego przychodu i występującemu o emeryturę na podstawie art. 27 powołanej wyżej ustawy również po dniu 31.12.2008 r. (w sytuacji, gdy po ukończeniu 65 roku życia wnioskodawca nadal kontynuuje zatrudnienie), przysługuje prawo do obliczenia wysokości emerytury z art. 27 FUS na podstawie art. 55 tej ustawy?"

podjął uchwałę:

Ubezpieczony urodzony przed dniem 31 grudnia 1948 r., który po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego kontynuował ubezpieczenie i wystąpił o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r., ma prawo do jej wyliczenia na podstawie art. 26 w związku z art.

55 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r., nr 153, poz. 1227 ze zm.), niezależnie od tego czy wcześniej złożył wniosek o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub o emeryturę wcześniejszą.

UZASADNIENIE

Przytoczone w sentencji uchwały zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Decyzją z dnia 13 stycznia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy L. J. prawa do emerytury obliczonej zgodnie z art. 55 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm. - dalej ustawa emerytalna, albo ustawa o emeryturach i rentach), wskazując w uzasadnieniu, że możliwość skorzystania z ustalenia wysokości emerytury na podstawie tego przepisu mają jedynie osoby, które spełniając warunki dotyczące wieku i stażu pracy, kontynuują ubezpieczenie emerytalne i rentowe po osiągnięciu 65 lat życia (w przypadku mężczyzn) i z wnioskiem o emeryturę wystąpią po raz pierwszy po dniu 31 grudnia 2008 r. Natomiast wnioskodawca miał ustalone prawo do wcześniejszej emerytury przyznane na podstawie art. 29 ustawy emerytalnej.

W odwołaniu od powyższej decyzji wnioskodawca wskazał na błędną wykładnię art. 55 ustawy emerytalnej dokonaną przez organ rentowy, gdyż przepis ten – w jego ocenie - nie zawiera zapisu ograniczającego możliwość ustalenia wysokości emerytury na podstawie art. 26 przedmiotowej ustawy (o ile będzie to korzystniejsze niż przy zastosowaniu zasad określonych w art. 53 tej ustawy), tylko do pierwszego wniosku o świadczenie.

W ustalonym stanie faktycznym wnioskodawca (ur. 25 października 1946 r.), w dniu 7 stycznia 2009 r. złożył wniosek o wcześniejszą emeryturę, dołączając dokumenty dotyczące zatrudnienia i wynagrodzenia, a także oświadczenie o pozostawaniu w zatrudnieniu i osiąganiu przychodów powodujących zawieszenie

świadczenia. W dniu 14 stycznia 2009 r. organ rentowy wydał decyzję o przyznaniu wnioskodawcy, od 1 stycznia 2009 r., emerytury i zawieszeniu jej wypłaty - zgodnie z wnioskiem. Z kolei w dniu 16 grudnia 2011 r. wnioskodawca złożył wniosek o ustalenie prawa do emerytury na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach i określenie jej wysokości na podstawie art. 26 powołanej ustawy, wobec spełnienia - jego zdaniem - przesłanek z art. 55 ustawy (ukończone 65 lat, kontynuowanie ubezpieczenia emerytalnego i rentowego po osiągnięciu wieku emerytalnego i wystąpienie z wnioskiem o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r.). Zaskarżoną decyzją organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury obliczonej według nowych zasad z uwagi na to, że ustalenie wysokości emerytury na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej w oparciu o art. 26 tej ustawy dotyczy tylko tych osób, które z wnioskiem o emeryturę wystąpią po raz pierwszy po dniu 31 grudnia 2008 r. Wnioskodawca do dnia 25 kwietnia 2012 r. pozostawał w zatrudnieniu, a wypłata emerytury podjęta została od 1 kwietnia 2012 r.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2012 r., Sąd Okręgowy w G. oddalił odwołanie, uznając, że wnioskodawca nie spełnił przesłanek do uzyskania emerytury określonych w art. 55 ustawy o emeryturach i rentach, gdyż wniosek o emeryturę, jaki złożył po ukończeniu 65 roku życia, nie był pierwszym jego wnioskiem o świadczenie emerytalne, ma on bowiem ustalone prawo do emerytury na podstawie art. 29 w związku z art. 53 ustawy emerytalnej. W ocenie Sądu, art. 55 ustawy emerytalnej „ma zastosowanie tylko do tych ubezpieczonych, którzy mają ukończony wymagany wiek i posiadają wymagany staż pracy, a ponadto kontynuują ubezpieczenie emerytalne i rentowe po osiągnięciu wieku 65 lat w przypadku mężczyzn i nie mając ustalonego prawa do emerytury, z wnioskiem o emeryturę wystąpią po raz pierwszy po dniu 31. 12. 2008 r.”

W apelacji od powyższego wyroku, wnioskodawca, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 55 i art. 26 ustawy o emeryturach i rentach oraz przepisów postępowania - art. 328 § 2, art. 233 § 1, wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i zobowiązanie organu rentowego do obliczenia i przyznania emerytury na podstawie art. 26 i art. 55 ustawy emerytalnej, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny powziął przy rozstrzygnięciu apelacji wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przedstawionym w trybie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnieniu prawnym. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 28 lutego 2013 r. Sąd ten wskazał, że art. 55 ustawy emerytalnej stanowi, że ubezpieczonemu spełniającemu warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27, który kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego i wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r., może być obliczona emerytura na podstawie art. 26, jeżeli jest wyższa od obliczonej zgodnie z art. 53 ustawy. W ocenie Sądu podstawowa wątpliwość wynikająca z interpretacji art. 55 ustawy emerytalnej, sprowadza się do tego, czy przesłanka „wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r.”, odnosi się do żądania prawa do emerytury przyznawanej na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej, czy też np. emerytury wcześniejszej opartej na regulacji przewidzianej w art. 29 przedmiotowej ustawy. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie jest uprawnione prezentowane przez organ rentowy i Sąd pierwszej instancji stanowisko, w myśl którego wystąpienie z wnioskiem o emeryturę i ustalenie prawa do emerytury np. na podstawie art. 29 ustawy emerytalnej (nawet po 31 grudnia 2008 r.), pozbawia wnioskodawcę możliwości obliczenia świadczenia w oparciu o art. 27 ustawy w myśl zreformowanych zasad określonych w art. 26 tej ustawy. Jest to bezzasadne w sytuacji, gdy ubezpieczony po ustaleniu prawa do wcześniejszej emerytury, nie zrealizował tego prawa, podlegał w dalszym ciągu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym aż do osiągnięcia 65 roku życia i nadal po spełnieniu tego wymogu (tj. osiągnięciu wieku określonego w art. 27 ustawy emerytalnej), pozostawał w zatrudnieniu. Ponadto, w rozpatrywanej sprawie różnica w kwocie należnego wnioskodawcy świadczenia emerytalnego, w zależności od sposobu obliczania (według art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, bądź art. 26 ustawy emerytalnej) wynosi 948,12 zł. Świadczenia emerytalne, do których prawo zostało w niniejszej sprawie ustalone, jakkolwiek jednorodnjajowe (emerytury), wymagały spełnienia przez ubezpieczonego odmiennych przesłanek (inny wiek, inny staż pracy - okresy składkowe i nieskładkowe). Możliwość wystąpienia z wnioskiem o emeryturę na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej zdeterminowana była ukończeniem przez wnioskodawcę 65 roku życia, (co nastąpiło w dniu 25

października 2011 r.), a zatem wniosek o tę emeryturę złożony w dniu 16 grudnia 2011 r. - jako wniosek o nowe świadczenie podlegał rozpoznaniu według zasad wynikających z art. 27 jak i art. 55 ustawy emerytalnej (Sąd powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r., I UK 82/06). W ocenie Sądu drugiej instancji wnioskodawca spełnił kryteria warunkujące ustalenie należnej mu emerytury w oparciu o art. 26 w związku z art. 55 ustawy emerytalnej: jest urodzony przed 1 stycznia 1949 r., ma ukończone 65 lat życia, ma wymagany staż (okres składkowy - 41 lat 18 dni i nieskładkowy - 5 lat 7 miesięcy i 21 dni), kontynuował ubezpieczenie emerytalne i rentowe po ukończeniu 65 roku życia (pracował do dnia 25 kwietnia 2012 r.) i wystąpił z wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej - po dniu 31 grudnia 2008 r. Fakt ustalenia przez organ rentowy, w następstwie złożonego przez wnioskodawcę wniosku o wcześniejszą emeryturę, prawa do tego świadczenia nie wyklucza - zdaniem Sądu Apelacyjnego - późniejszego ustalenia emerytury z art. 27 ustawy emerytalnej, według art. 26 w związku z art. 55 ustawy, szczególnie w sytuacji, gdy wnioskodawca nie uszczuplił zgromadzonych środków ze składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, ponieważ wypłata świadczenia była zawieszona z uwagi na pozostawanie w zatrudnieniu i osiągnięcie przychodu powodującego zawieszenie prawa do emerytury.

Sąd Najwyższy miał na uwadze co następuje:

Stosownie do art. 55 ustawy emerytalnej, ubezpieczonemu spełniającemu warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27 (a więc po osiągnięciu wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn oraz legitymowaniu się okresami składkowymi i nieskładkowymi wynoszącymi co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn), który kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego i wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r., może być obliczona emerytura na podstawie art. 26, jeżeli jest wyższa od obliczonej zgodnie z art. 53.

Należy w tym miejscu przypomnieć, że ustawa emerytalna początkowo - do końca czerwca 2000 r. nie wymagała dla przyznania prawa do tego świadczenia rozwiązania stosunku pracy. Powyższe uległo zmianie po wejściu w życie art. 103 ust. 2a ustawy, zawieszającego prawo do emerytury do czasu rozwiązania umowy o pracę. Przepis ten dodany został przez art. 2 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 9, poz. 118) i wszedł w życie z dniem 1 lipca 2000 r. Stanowi on, że „prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego”.

Innymi słowy sformułowanie „kontynuował ubezpieczenie” użyte w art. 55 ustawy emerytalnej, w istocie oznacza „nie rozwiązał stosunku pracy”, niezależnie od tego czy wystąpił o przyznanie emerytury (wcześniejszej lub w niższym wieku emerytalnym).

Oznacza to po pierwsze, że zawarta w art. 55 ustawy emerytalnej przesłanka kontynuowania ubezpieczenia do dnia zgłoszenia wniosku o emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym mogłaby zostać spełniona także w sytuacji gdyby wniosek o emeryturę został złożony przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, a po drugie z przepisu tego nie wynika, aby wniosek o emeryturę w powszechnym wieku musiał być pierwszym wnioskiem o świadczenie.

Biorąc pod uwagę, że ten sposób wyliczania emerytury zaczął obowiązywać dopiero od 1 stycznia 2009 r. należy stwierdzić, że warunek kontynuowania ubezpieczenia i wystąpienia z wnioskiem po 31 grudnia 2008 r., miał umożliwić wyliczenie emerytury w tzw. formule zdefiniowanej składki, której podstawę wymiaru stanowi suma składek składanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego. *Ratio legis* tego przepisu jest więc kontynuowanie opłacania składek, nie zaś ubieganie się o emeryturę wcześniejszą lub w niższym wieku emerytalnym. Konstatacja ta, nie pozwala na stwierdzenie czy wniosek o emeryturę po ukończeniu powszechnego wieku emerytalnego musiał być pierwszym wnioskiem o emeryturę, czy też mógł to być kolejny wniosek (np. poprzedzony tak

jak w okolicznościach sprawy wnioskiem o emeryturę wcześniejszą), tyle że złożony po dniu 31 grudnia 2008 r. Wymóg pierwszego wniosku nie byłby niezbędny przy założeniu, że na emeryturę przechodzi się tylko raz w życiu. Przy tej konstrukcji bowiem, każdy następny wniosek byłby wnioskiem o podwyższenie świadczenia w związku z kontynuowaniem zatrudnienia i ubezpieczenia, czyli skorzystanie z możliwości przejścia na emeryturę przed osiągnięciem powszechnego wieku, oznaczałoby ustalenie kwoty emerytury dożywotniej z możliwością tylko jej waloryzacji lub podwyższenia z tytułu dalszego ubezpieczenia - opłacania składek. Założenie to jednak nie może być podzielone, gdy się zważy treść art. 21 ust. 2 ustawy emerytalnej, w którym ustawodawca określił sposób ustalania podstawy wymiaru świadczenia, w sytuacji gdy wcześniej była pobierana („inna”) emerytura, innymi słowy z przepisu tego wynika, że dopuszcza on kilkakrotne realizowanie się ryzyka emerytalnego. Stosując ten przepis można było przejść na emeryturę bez względu na wiek, potem osiągając wiek 50/55 lat wystąpić o emeryturę w niższym wieku emerytalnym, potem o wcześniejszą emeryturę (5 lat przed osiągnięciem wieku 60/65 lat), a na koniec o emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym, co wiązało się z każdorazowym podwyższeniem kwoty świadczenia (choćby w wyniku stosowania za każdym razem wyższej kwoty bazowej). W utrwalonych poglądach judykatury, przyjmuje się, że emerytura w niższym i w powszechnym wieku emerytalnym to odrębne rodzaje emerytur. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r., I UK 82/06 (niepublikowany) przywołanym przez Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu postanowienia, wyrażono trafny pogląd, że nie ma przeszkód prawnych, aby ubezpieczony pobierający emeryturę przyznaną mu w niższym wieku emerytalnym dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - art. 32 ustawy emerytalnej, domagał się przyznania emerytury przysługującej w tzw. powszechnym wieku emerytalnym na podstawie art. 27 tej ustawy, ponieważ ze względu na odmienne przesłanki nabycia prawa do obu tych świadczeń organ ubezpieczeń społecznych powinien wydać decyzje w oparciu o różne podstawy prawne przysługujących ubezpieczonemu świadczeń emerytalnych, a następnie wypłacać świadczenie wyższe lub wybrane przez ubezpieczonego - art. 95 ust. 1 ustawy). Podobne stanowisko było prezentowane w orzecznictwie na tle

ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm. – por. wyrok z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 120/04 - OSNP 2005 r. Nr 16, poz. 257 i orzecznictwo w nim powołane). W wyroku tym wskazano, że „prawo do emerytury z tytułu osiągnięcia wieku emerytalnego nie jest tożsame przedmiotowo z prawem do emerytury z tytułu osiągnięcia wieku wynoszącego 55 lat, bowiem po pierwsze - podstawy prawne tych roszczeń są różne, po drugie - przesłanki nabycia prawa do tych roszczeń są odmienne, jeśli chodzi o wymagany wiek. Są to zatem dwa odrębne świadczenia emerytalne w rozumieniu art. 95 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, które podlegają odmiennym reżimom prawnym”).

Tak więc nabycie prawa do emerytury przyjęte w ustawie emerytalnej, uwzględniając także treść wskazanego wyżej art. 21 ust. 2 ustawy emerytalnej, uzasadnia twierdzenie, że na emeryturę można przechodzić kilka razy. W sytuacji zatem gdy dopuszczalne jest kilkakrotne przechodzenie na emeryturę, byłoby niezbędne zaznaczenie w art. 55 ustawy o emeryturach i rentach, że wyliczenie emerytury w powszechnym wieku emerytalnym możliwe byłoby tylko wówczas gdyby był to pierwszy wniosek o emeryturę (nabycie statusu emeryta). Takiego zastrzeżenia nie można jednak z treści tego przepisu wywnioskować, co oznacza, że ubezpieczony urodzony przed dniem 1 stycznia 1949 r., który osiągnął powszechny wiek emerytalny, kontynuował ubezpieczenie i wystąpił o emeryturę dopiero po dniu 31 grudnia 2008 r., może złożyć wniosek o wyliczenie tego świadczenia niezależnie od tego, czy wcześniej złożył wniosek o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub o emeryturę wcześniejszą. Przepis art. 55 tej ustawy, umożliwiając ubezpieczonym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r. wyliczenie emerytury w wieku powszechnym według jej art. 26, „zrównuje” w pewnym sensie sytuacje tych osób (urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.) z sytuacją osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r., które (jeśli nabyły prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym albo do tzw. emerytury wcześniejszej) mogą, osiągając powszechny wiek emerytalny złożyć wniosek o ustalenie prawa do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym wyliczanej według art. 24 ustawy emerytalnej.

Jeżeli więc nie może być kwestionowana możliwość kilkakrotnego przechodzenia na emeryturę, a w treści art. 55 ustawy brak zastrzeżenia, że wniosek o przejście na emeryturę w powszechnym wieku przez osoby objęte art. 27 ma być pierwszym wnioskiem o przejście na emeryturę (o nabycie statusu emeryta), przepis ten (art. 55 ustawy emerytalnej) należy rozumieć jako przyznający prawo do złożenia wniosku o wyliczenie emerytury w powszechnym wieku emerytalnym jeżeli ubezpieczenie było kontynuowane po osiągnięciu wieku 60/65 lat, a wniosek został złożony po dniu 31 grudnia 2008 r. niezależnie od faktu przejścia przez te osoby na emeryturę wcześniejszą lub w niższym wieku emerytalnym.

Tym się kierując orzeczono jak w uchwale.